

dispensetur, tenent plures cum *Sanch. in Decal. lib. 4. cap. 39. n. 32. arg. C. Luminoso. 6. 18. q. 2. ibi: Nes audeat ibi Cathedram collocare Episcopus, vel quamlibet potestatem exercere imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis leuissimam faciendi, nisi ab Abbate loci fuerit rogatus.* Si quidem cum exemptio sit introducta in favorem Religionum, possunt Religiosi de licentia Prælati Regularis, saltem tacita, imò, & sine illa, si fortè eam irritationabiliter neget, Ordinarium Diocesis adire, ne quod in eorum favorem est inductum, in eorum dispendium retorquetur, contra *Text. in C. 61. de Reg. jur. in 6.* Et cum hæc sententia Religiosis maximè faveat, & magna nitatur æquitate, securè, potest ad praxim reduci: imò & quod Religiosi exempti possint prorogare jurisdictionem, etiam contentiosam Episcopi, tenent aliqui contra *Salgad.* Et in praxi ita servari testatur *Gonz. in C. 12. h. r. n. 8.* quia cum talis exemptio principalitè in favorem Ordinum introducta. C. 6. 18. q. 2. possunt illi profectò renuntiare. C. 6. de Privileg. L. 29. C. de Pænis, maximè cum tunc non prorogent jurisdictionem Judicis non sui sicut prorogant, in Laicum consentiendo, quia Episcopus est Judex exemptorum, cessante privilegio. *Barbos. in C. 5. de Arbitr. n. 5.* Hinc etiam Milites, Scholastici, & Familiæ Sancti Officii, licèt habeant Judices privativos, forumque privilegiatum, possunt suis privilegiis renuntiare, & prorogare jurisdictionem Judicum Ordinariorum, ad quorum jurisdictionem pertinerent, si non gauderent illo privilegio *Gonz. in C. 12. h. r. n. 8.* quod in nostra Hispania habet majorem vim ob *L. 7. tit. 31. p. 2.* ubi de Scholasticis loquendo dicitur: *E non los deben demandar, nin traer à juicio delante otro Alcalde, sin su placer dellos.* Denique hic notari debet, quod Judices, tam Ecclesiastici, quam Sæculares debent talitè se gerere, ut non deturpent, nec dehonestant suam dignitatem, & jurisdictionem, se aliis Judicibus submittendo, quando non debent, ut deducitur ex *L. 19. ff. de Offic. Præsidi. l. 49. tit. 5. p. 1. Triad. sess. 25. de Ref. cap. 17.* & præcipuè constat ex *L. 15. tit. 1. lib. 4. R. C. ibi: Y damos licencia, y facultad, y mandamos à las nuestras Justicias, y à qualesquier nuestros subditos, y naturales, que no consientan, ni den lugar à los dichos Fiscales, y Executores, que hagan lo susodicho; antes, si fuere menester, que lo resistan.* Et idèd illustre. *Villaroel de Regim. Eccles. p. 2. q. 12.*

n. 3. & 4. f. 57. ait: debere Prælatos credere se obsequium Deo præstare, quando suam defendunt auctoritatem.

TIT. III.

De Libelli oblatione.

43 **L**ibellus, sic dictus quasi *parvus, liber*, aliquando pro *scriptura instrumentali* accipitur: undè, quia in emphytheusi scriptura requiritur contractus *libellarius* dicitur. Aliquando pro *schedula* alicujus rei intimatoria sumitur. *L. 43. §. 8. ff. de Furtis*: plerumque libelli pro *precibus* accipiuntur. *L. 15. ff. de in jus vocand. Libellus famosus* dicitur quæcumque scriptura ad alicujus infamiam facta. *L. 54. §. 9. ff. de Injur. & famos. libell.* sed his acceptationibus omissis in præsentii: *Libellus est brevis scriptura claræ actoris petitionem, & causam illius continens.* *L. 40. tit. 2. p. 3. l. fin. tit. 2. lib. 4. R. C. Gonz. in C. 4. h. r. n. 5. & com. DD.* debetque constare, ut rectè dispositus, & efficax sit, narratione facti, medio concludendi, seu causa petendi, & conclusionem: quia ex facto, & jure concluditur sententia, quasi fiat quidam syllogismus sic. 1. in Causa Criminali: Titius occidit gladio: sed juxta Legem quod gladio occidit debet gladio perire: hoc ergo peto. 2. in Causa Civili: Titius emit meum equum centum aureis, & ego illum ipsi tradidi: sed juxta Legem emptor tenetur solvere venditori pretium rei emptæ, & tradite: hoc ergo peto. Et quidem libellus debet offerri, & presentari in Judicis plenariis, & ordinariis; omittitur tamen in sumariis, *Cl. 2. de Verb. signifi. in notoriis C. 9. de Accusat.* & aliis hujusmodi. Libellus in Causa Civili dicitur *Conventionalis*, in Causa Criminali *querelæ*, vel *accusatio* dicitur: regularitè debet in scriptis offerri. 1. ut sic melius Judex instruat circa causam, vel negotium, pronuntietque sententiam conformem libelli conclusioni: quæ quidem conclusio est ipsa petitio actoris, qua suggerit Judici, quid, quale, & quantum ipsi est tribuendum: & censetur pars principalis libelli. Debet ergo sententia esse conformis libello, quoad rem petitam, quoad causam, ex qua petitur, & quoad actionem, quam libellus continet. De Jure Hispano libellus sine conclusione sustinetur, dum tamen constet quid actor, vel accusator petat. *L. 10. tit. 17. lib. 4. R. C. Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 4. n. 14. 2.* debet

in scriptis offerri, ut reus melius delibere, ac cedere, vel contendere debeat; & si contendere parat, veniat instructus ad judicium, cognita, & perspecta actione, qua convenerit. *L. 1. ff. de Edendo. 3.* ut actor possit ex facto in libello clarè proposito suos deducere articulos. *L. 40. tit. 2. p. 3.* Et licèt olim de Jure Hispano in causis alicujus momenti debebat in scriptis offerri libellus. *L. 41. tit. 2. p. 3.* Hodie tamen hoc non est necessarium: imò, & si ab adversario petatur, libellum in scriptis offerri, erit in arbitrio Judicis præcipere, ut in scriptis offeratur, vel non. *L. 10. tit. 17. lib. 4. R. C.* Nam sufficit, quod in actis constet petitio: at verò in Cancellariis Regiis, & Supremis Tribunalibus debet in scriptis presentari libellus; ut ex *L. 1. tit. 2. lib. 4. R. C.* probat *Paz in Prax. t. 1. p. 1. temp. 3. n. 4.* quin & debet ad Advocato subscribi. *L. 4. tit. 16. lib. 3. R. C.*

44 Libellus debet esse brevis, solùmque necessaria, & utilia, non superflua continere. *L. fin. §. 1. C. de Appellat. ibi: Sed hæc sola eis inscribere, que compendiosa narratione causas provocationis possunt explanare.* Nam ut lepide ait *Martial. lib. 2. Epigram.* suum aloquentis librum: *Tercenta quidem poterat epigrammata ferre. Sed quis te ferret, perlegeretque liber: At nunc succinti, que sunt bona, disce libelli. Hoc primum est, brevior quod mihi carta perit.* Deinde, quod hæc una peraget librarius hora nec tantum nugis serviet ille meis. Tertia res hæc est, quod sicuti forte legeris sis licèt usque malus, non odiosus eris. Debet itidem libellus claræ actoris petitionem continere: ac proinde debet in eo poni. 1. nomen Judicis, cui offertur, licèt non proprium ipsius nomen, saltem officii, ut sciatur, an sit competens, vel non. 2. nomen actoris, & si hic nomine alieno agit, etiam nomen principalis actoris apponi debet. 3. nomen rei, contra quem agitur. 4. narratio facti cum necessariis circumstantiis dicendo quid, quale, & quantum debeatur, vel petatur; v. g. si petatur servus, debet explicari nomen, ætas, & officium: si animal, genus, sexus, & color: in rebus, que pendere, numero, vel mensura constat, quantitas exprimi debet. Et sic de aliis. In his versiculis comprehendit *Gloss. in C. 1. h. r. q. 2.* quæ debent in libello contineri.

Quis, quid, coram quo, quo jure petatur, & a quo.
Reus compositis, quisque libellus habet.

Quæ omnia habentur in *L. 40. tit. 2. p. 3.* ibi: *Libellus en Latin tanto quiere decir, como demanda hecha por escrito. E esta es una de las dos maneras por que se puede hacer. E la otra es por palabra. Pero la mas cierta es la que por escrito se hace: por que non se puede cambiar, nin negar como la otra. Mas en qualquiera demanda para ser hecha derechamente, deben, y ser catadas cinco cosas: la primera, el nome de el Juez, ante quien debe ser hecha: la segunda, el nome del que la hace: la tercera, el de aquel contra quien la quieren hacer: la quarta, la cosa, o la quantia, o el fecho que demanda: la quinta, por que razon la pide. Ca seyendo todas estas cosas puestas en la demanda, cierto puede el demandado saber por ellas, en que manera debe responder. E otrosi, el demandador sabrà mas ciertamente, que es lo que ha de probar. E sobre todo tomarà apercebimiento el Juez para ir adelante por el pleyto derechamente.* *L. fin. tit. 2. lib. 4. R. C.* ubi additur, quod in criminali libello, præter dicta, appendendus est delicti locus: imò, si reus petat; dies, & hora, ut possit probare negativam. *Hispani: la coartada. L. 3. ff. de Accusat. junct. Glos. Goshifr. num. 38. Juli. Clar. lib. 5. Sent. §. ult. q. 12. n. 13. Gonz. in C. 1. h. r. n. 5.*

45 Ita tamen habent in libello factum narrari, & actio proponi. 1. ut non detur contradictio. *C. 54. de Appellat. 2.* nec obscuritas; *arg. C. 2. D. 4. 3.* nec incertitudo. Nam si incertitudinem continet, non poterit esse sententia certa: & potest à Judice, præcipuè in nostra Hispania, etiam parte non petente, repelli talis libellus. *L. fin. tit. 2. lib. 4. R. C.* verba tamen obscura ita debent accipi, ut libellus potius subsistat, quam corruiat. *L. 12. ff. de Rebus dub. & sunt per libellanem explicanda.* 4. est vitanda generalitas: & hæc in criminalibus vitat libellum. *L. 3. ff. de Accusat.* in civilibus tamen debet contra hujusmodi generalitatem exceptio opponi. Attamen libellus generalis admittitur in actione tutelæ, vel alia actione generali, in petitione fructuum, vel damnorum, vel hæreditatis, & similibus. *L. fin. tit. 2. lib. 4. R. C. 5.* non debet apponi petitio alternativa. *L. 7. §. 1. ff. de Juriis*: quia non posset proferri sententia certa, qualis debet à Judice pronuntari. At verò aliquando admittitur libellus alternativus, quando scilicèt, incertitudo provenit ex facto alieno præsertim adversarii. *L. 1. §. 4. ff. Quod Legator: vel in actione hypothecaria: quan-*

do petitur, ut auctori tradatur res obligata, vel solvatur debitum. *L. 16. §. 3. ff. de Pignor. Barbos. in c. 2. h. r. n. 10. vel in remedio. L. 2. c. de Rescind. vendit. ubi venditor petit, quod emptor suppleat pretium, vel rem restituat. c. 3. de Emption. Et vend. vel quando petitur res, si extet, vel ejus aestimatio, si sit consumpta. Vel quando restitutio petitur contra sententiam, contractum, vel testamentum: nam tunc actor petit ut Judex pronuntiet, sententiam, contractum, vel testamentum non valere: vel contra ipsa restituat, si valuerit. *C. 8. de in Integr. restitut. De quibus Gonz. in C. 2. h. r. n. 6. & 8. Libellus in nostra Hispania debet presentari in judicio seculari (secus in Ecclesiastico) in Charta sigillata, Hispanè Papel sellado & quidem sigillo correspondente: tum personæ libellanti, tum causæ, de qua agitur juxta formam præscriptam in *L. 34. seq. tit. 25. lib. 4. R. C. & pro Indiis. L. 18. tit. 23. lib. 8. R. Ind.***

46 Licet actio debeat in libello proponi. *c. 1. de Mutuis petit. l. 1. ff. de Edend. non tamen est necesse specificum nomen actionis exprimi. c. 6. de Judic. non enim titulus actionis, sed debiti causa respicienda est. *L. 69. ff. de Fidejussor. & possunt simul plures actiones, si compatibles sunt, cumulari. *L. 11. ff. de Jurisdic. ut sic facilius finis litibus imponatur. In actione personali sufficit, & est necessarium causam remotam exprimere, scilicet, contractum, vel quasi contractum, delictum, vel quasi delictum, ex quo oritur obligatio, quæ est causa proxima petendi. *c. 3. h. r. Et ibid. Gonz. l. 40. tit. 2. p. 3. Et ibid. Greg. L. V. Lo que prestè. In actione tamen reali sufficit, causam proximam allegare, scilicet, dominium, vel jus in re, quin sit necessarium (potest tamen, si velit actor) exprimere causam remotam, scilicet, illum titulum, ex quo provenit illud jus in re. *c. 2. h. r. Et ibid. Glos. V. Significantibus. Paz in Praxi, tom. 1. p. 1. temp. 4. ex n. 23. debet tamen, adjici causa in vindicatione hominis liberi. *L. 1. §. 2. ff. de Rei vindicat. & in actione hypothecaria, qua in rem agitur: quia Judicis, & rei interest scire, ex qua causa res est pignora, & an privilegio gaudeat, vel non: alias in creditorum concursu Judex non posset justè proferre sententiam.******

47 Oblatio libelli reo insinuata facit rem litigiosam, ita ut non possit alienari, *Clem. fin. Ur lite pendente. interruptit etiam prescriptionem. *L. fin. c. de Annal. except. & contra libellantem probat, quoad ea,**

quæ in libello asseruntur; *arg. L. 13. C. de Non numer. pecun. portigentem obligat ad prosequendam causam. Auth. Qui semel. C. Quomod. & quand. Judic. si scilicet, hoc intersit rei: secus si nihil intersit, vel si res adhuc sit integra. Nam tunc actor, invito etiam reo, potest à lite recedere. *L. 28. de Appellat. Si libellus est omnino ineptus, ita ut neque jus adendi concludatur, nec possit interpretatio juri vari: non fertur validè sententia, licet reus nihil opponat. *c. 14. de Judic. & potest à Judice, etiam parte nihil opponente, repelli. *L. fin. tit. 2. lib. 4. R. C. ibi: Y si tales demandas, ó recusaciones no fueren ciertas en la manera susodicha, mandamos que no se reciban, y repelan, fasta que se pongan ciertas. Potestque Judex actorem in expensis condemnare reservato eidem jure agendi ex alia causa, & reus absolvitur ab instantia. Si verò tantum sit vitiosus libellus, vel aliqua ipsi solemnitas desit, dumtamen percipiatur bene, quid actor petat ex facti narratione, sustinetur libellus de Jure Hispano. *L. 10. tit. 17. lib. 4. R. C. Actor potest emendare libellum declarando obscura, petendo fructus, expensas, vel plus, vel minus, quam in eo petierat, corrigendo illum juxta stylum Curia, ita tamen, ut salva maneat ejus substantia in re petita, & causa petendi: quod potest facere usque ad sententiam, reo refusis expensis per libellum ineptum causatis. *L. 4. §. fin. ff. de Noxalib. actio. Imò & Ipsum quoad substantiam potest actor mutare ante. litem contestatam, cum nondum sit cœptum judicium: secus post litem contestatam, siquidem jam est obligatus instantia, nec est locus poenitentia. *L. 25. ff. de Rei vindic. Barb. in c. 2. h. r. n. 11. contra alios. Et repudiata priori causa agendi, potest actor aliam substituere, vel novum actionis genus sumere, vel diversam rem petere: debent tamen reo novæ inducia concedi ad deliberandum, & compensari expensæ ob variationem causæ. *L. 3. C. de Edend. Et Glos. in p. q. l. 2. §. 2. ff. de Rei vindic. l. 2. §. 1.********

48 Ut ex prædictis hucusque regulis ad praxim descendamus, libellus sic clausulis consuetis Hispanè formatur. — *M. Ille. Sr. — Juan Gomez, vecino de esta Ciudad de Manila, en la mejor forma, que aya lugar en derecho, ante V. S. me presento, y digo: Que el año pasado de 35. prestè mil pesos a Pedro Gutierrez, vecino assimismo de esta Ciudad, hasta la venida del Galeon N. S. de Guia, que hizo viaje al Puerto de Acapulco, como consta del Instrumento ad-*

adjunto; y siendo dicho Galeon ya llegado, aunque por mi ha sido requerido extrajudicialmente dicho Pedro Gutierrez a que pague dicha cantidad, como es justicia, no lo ha querido hacer, sin contienda de juicio. Por tanto: A V. S. pido, y suplico, que avida mi relacion por verdadera, en la parte que baste para el venimiento de esta causa, compela al dicho Pedro Gutierrez por todo rigor de Derecho, a que me pague dicha cantidad: protesto las costas, y el oficio de V. S. imploro: y juro en forma, que no pongo esta demanda de malicia, &c. Si verò per Procuratorem quis compareat: sic formatur libellus: *Manuel Sanchez, en nombre, y como Procurador de Juan Gomez, de cuyo poder hago presentacion, &c. Et in juramento dicitur: Y juro en forma, en anima de mi parte, y de la mia, &c. His clausulis positus rectè libellus formatus censetur. *L. 40. tit. 2. p. 3. Et quidem illa clausula: Como mejor aya lugar en derecho, facit, quod libellus sustineatur quocumque modo possit, juxta intentionem actoris. Illa alia clausula: Que avida mi relacion por verdadera, en la parte que baste, facit, quod actor non teneatur probare quæcumque in libello apposuit, sed sat erit, si probet, quod fundet suam intentionem. Illa clausula: Las costas protesto, facit, quod Judex possit adversarium in expensis litis condemnare: quod non posset facere, parte non petente respectu expensarum, quæ ante litis contestationem sunt factæ, potest tamen in factas post contestationem condemnare illa clausula: El oficio de V. S. imploro, facit quod Judex possit impartiri suum officium ad utilitatem privatam petentis in omnibus ipsi necessariis. Si in libello intentatur actio personalis in via ordinaria sic concluditur: *Condene al dicho Pedro Gutierrez a que me de, y pague. Si intenditur via executiva sic concluditur: Compela. Si actio realis intentetur sic concluditur: Condene a que me entregue. In nostra Hispania non est necessarium, expedit tamen, conclusionem in libello apponere. Et juxta stylum Tribunalium Hispania non ponitur in libello nomen proprium Judicis, quidquid sit de jure antiquo in *L. 40. tit. 2. p. 3. sed tantum titulus Judicis, & quidem in media fronte libelli, juxta cuiusque Judicis gradum. Si Regi offeratur tantum apponitur — Señor, — & in corpore libelli dicitur *V. M. si Senatui Supremo, vel Regiis Cancellariis offeratur, dicitur: — M. P. S. — scilicet, Muy Poderoso Señor: & in corpore dicitur *V. A. At verò si in Cancellariis aliquis loqua-******

tur, vel respondeat alicui Senatori, dicitur *V. S. si Episcopo offeratur libellus dicitur — Ilmo. Sr. — & in corpore *V. Ilmo. Idem est, si Archiepiscopo offeratur, nisi sit Archiepiscopus Toletanus: nam tunc dicitur — Excmo. Sr. — & si Cardinalis sit — Emmo. Sr. — & in corpore *V. E. Latiore explicationem libelli potes videre apud Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 4. Hevia in Cur. Philip. p. 1. §. 11. & alii apud ipsos.***

49 Post oblatum Judici libellum sequitur citatio: quæ nihil aliud est, quam quidam actus legitimus, quo quis mandato Judicis juris experiendi causa in judicium vocatur. *L. 1. ff. de Injus vocand. Et Hispanè dicitur: Citacion, ó emplazamiento. *L. 1. tit. 7. p. 3. tot. Tit. 3. lib. 4. R. C. Hæc citatio debet fieri, juxta cuiusque Curia stylum in nostra Hispania transmittit Judex libellum actoris reo, quin sit necessarium ipsi concedere inducias deliberatorias. *C. 2. de Dilation. Citatio alia est juris, alia hominis. Citatio juris est, quando Lex assignat terminum, intra quem quis in judicio debet stare. *C. 1. de Elect. in 6. C. 8. de Offic. Ordinari. in 6. & sepe alibi. Citatio hominis est, quando Judex vocat aliquem in judicium. *C. 19. de Foro compet. si per nuntium, vel ore tenus, vel in scriptis citatio fiat, dicitur verbalis: si fit privatim ad faciem, vel domum rei dicitur privata, si voce præconis, campana, tuba tympano, tormento bellico, vel signo Militari, Hispanè: Vandera, ut fit in Exercitu, vel classe Maritima, dicitur citatio publica. Si per Edictum quis citetur, dicitur citatio Edictalis: & hæc fit, quando citandus est vagus, vel impedit, quominus aliter citari possit, vel si locus ubi est citandus, non censetur tutus: vel si contradictor sit incertus vel in genere citentur omnes, quorum interest; & ita fit, quia hoc solum modo speratur, citationem ad notitiam citatorum perventuram. *C. 1. de Postulat. Prælator. Et hic modus citandi solum permittitur Judicibus Ordinariis, & delegatis Principum, secus aliis. Auth. Qui semel. C. Quomod. & quand. Et quidem prius citatio debet legi per Nuntium, vel Ministrum, & postea affigi debet in locis consuetis, & ibi est relinquenda sufficienti temporis spatio arbitrio Judicis, & de his omnibus testimonium sumendum est. Si Judex simpliciter mandat alicui, quod tali die compareat, dicitur citatio simplex, si præcisam necessitatem comparandi imponat, ulteriori termino, seu citatione denegata, vel si citetur tribus dis-******

inunctis citationibus, ut sæpe fit, vel una pro tribus, dicitur citatio *perentoria*. *L. 70. l. 72. ff. de Judic.* sed citatus debet de hoc admoneri, & tempus debet esse sufficiens, ut reus possit ad Judicem accedere, & deliberare, quid debeat respondere. Et tempus præfixum computandum est a tempore citationis factæ. *Citatio realis* est, quando persona apprehenditur, & capitur. *C. 15. de Sentent. excom. in 6.* Et solum Judici Ordinario permittitur hic modus citandi, non vero delegato, nisi in aliquibus casibus; *arg. C. 1. de Judic. in 6.* & in criminalibus adhibetur, præmissa cause cognitione, saltem summaria. In civilibus verò, quando debitor est suspectus de fuga, & debitum est liquidum, & habet unde solvendo, sed non habet bona immobilia. Et quidem tunc, & ipse creditor potest debitorem apprehendere, & Judici tradere. *L. 10. §. 16. ff. Quæ in fraudem creditor.*

50 Ut citatio sit legitima, debet, si causa utilitatem privatam contineat, fieri ad instantiam partis. *L. 68. ff. de Judic.* Si causa publicam concernat utilitatem, Judex ex officio procedit, nemine petente, ut hodie fit in causis criminalibus, præsertim in capitalibus: quia publicè interest, ne delicta maneant impunita. *L. 51. §. fin. ff. ad Leg. Aquilæ* debet item fieri de mandato Judicis competentis, ejus scilicet jurisdictioni subsit citatus, & in ejus territorio commoretur, aliàs citatio non arcebitur. *L. fin. C. de Exhibend. reis.* Siquidem Judici extra suum territorium jus dicenti impunè non paretur. *C. 2. de Constitut. in 6. l. fin. ff. de Jurisd.* si citatus sit extra territorium citantis, debet per litteras requisitorias Judex illius loci monei, ut ipsum capiat, & remittat. *L. 7. tit. 4. p. 3.* nisi fortè reus ad illum locum malitiosè se transtulisset, ne posset à suo Judice citari: nam tunc habita de hoc informatione, etiam extra suum territorium potest Judex in nostra Hispania, saltem verbaliter, citare. *L. 7. tit. 3. lib. 4. R. C. Acco. in l. 3. tit. 3. lib. 4. R. C. ex n. 30.* Si citatio certò constat, Judicem ipsum citantem non esse competentem, ut si Clericus à Laico citetur, nullo modo tenetur citatus coram citante, nequidem ad allegandum suum privilegium comparere; sed potest illicò incompetentiam Judicis opponere. *L. 2. tit. 7. p. 3.* ubi plures casus afferuntur, in quibus citatus non tenetur coram citante comparere. Si dubium sit, tenetur citatus, se Judici sistere: quia Judicis est æstimare, an sua sit jurisdic-

L. 5. ff. de Judic. & ibi suum privilegium allegabit, etiamsi privilegiatus sit; ut sic Judicibus debitus honor, & reverentia præstetur. *L. 2. tit. 7. p. 3. Paz in Praxi, tom. 1. p. 1. temp. 3. n. 42.* Et quavis requiratur Judicis mandatum ad aliquem citandum, præsertim si capiendus est, tamen si teus in fragranti delicto reperitur, potest à Ministris Justitiæ apprehendi. *L. 7. tit. 23. lib. 4. R. C. ibi: Mandamos, que ninguno de los Alguaciles de la nuestra Casa, y Corte, y Chancilleria, ni de las otras Justicias, prenda persona alguna sin mandamiento, salvo el que hallaren haviendo delicto, y el que lo contrario hicieren, el, ni careçero no lleven derecho alguno; y si lo llevaren, lo buelvan con el quatro tanto: la mitad para la parte, y la otra para la Iglesia mas cercana à la Carcel.* Si Judex delegatus aliquem citet in ipsa citatione: est inferenda copia delegationis. *C. 31. de Offic. delegat. Et ibid. Gonz. n. 3. Gloss. in C. 8. §. 2. V. Convocari contra Felin. & alios.*

51 Citatio igitur in scriptis facta debet continere. 1. nomen, & cognomen Judicis citantis, ut sciatur, an competens, an incompetentis sit, ut etiam an suspectus habeatur. 2. nomen, & cognomen actoris, & rei. Si universitas citetur, citatur ejus Syndicus. *L. 1. §. 1. ff. Quod ejusq. Universit.* Si careat Syndico, illius capita citantur, v. g. Decanus Capituli, Abbas Monasterii, Consules, & Senatores Civitatis, Præses Cancellariæ, & similes. 3. debet indicari locus judicii, ut reus adversus locum, si extra Judicis jurisdictionem, vel si non est tutus, vel si incommodus sit, possit excipere: Nam extra territorium Judicis non paretur impunè. *L. fin. ff. de Jurisdiction.* nec citatus tenetur comparere nisi in loco idoneo, & securo, & potest appellare, si compellatur ad talem locum accedere. *C. 47. de Appellat. 4.* debet concedere terminum competentem, intra quem possit reus comparere; nam si terminus nimis brevis apponatur, citatio valida non erit; *arg. L. 5. ff. Quod vi, aut clam.* Et potest à tali gravamine appellari, & licet non sit assignanda hora, quia debet reus hora solita comparere, & quidem ante tenebras, assignandus est dies, ut reus sciat, quando, & an comparere debeat, vel non: nam si dies est feriatus in honorem Dei, tunc non potest comparere; si sit feriatus in favorem partium, ut tempus messis, vel vindemiarum, non tenetur, potest tamen tali favori renuntiando, comparere. *C. fin. de Feriis:* nisi fortè periculum sit in mora, quia tunc quolibet die

po-

potest fieri citatio, veluti si res tempore petitionis sit, vel alia urgeat necessitas: quippe hac urgente facillè jura relaxantur. *c. 4. de Reg. jur.* Etiam in causis pupillorum, viduarum, alimentorum, incarcerationum, & aliarum personarum miserabilium potest citatio die feriato fieri. Executio citationis sit per Judicem, vel Tabelliones, vel Nuntium, vel Apparitores, vel Alguacellos, vel per alios Ministros publicos: qui quidem sine Judicis decreto nequeunt citare, nec verbaliter, nec realiter. *L. 1. tit. 7. p. 3. L. 3. tit. 3. lib. 4. R. C. L. 7. tit. 23. lib. 4. R. C.* cujus verba supra retulimus. In nostra Hispania, ut credatur Nuntio asserenti, se alium citasse, duo testes requiruntur, si Nuntius fuerit judicium inferiorum; si fuerit Nuntius Regis, unus testis sufficit. Judici verò Curie Regiæ asserenti, se aliquem citasse, creditur absque alio teste. *L. 1. tit. 7. p. 3.* debet insuper fieri citatio in proprio territorio, & in die claritate, non de nocte. *c. 24. de Offic. deleg. ne judicium Ecclesiasticum exerceatur in tenebris: qui-3 juxta testimonium veritatis, qui male agit, odit lucem.* Et quidem debet fieri in ipsius rei faciem, vel si non invenitur ad domum, in qua ipse habitat. *Cl. 3. de Elect.* Nec hodie domus est, ut olim erat, tutissimum refugium. *L. 18. ff. de In jus vocand.* Si in sua domo non inveniatur reus, fiet citatio domesticis, vel vicinis, vel denique per præconem, vel Edictum citabitur: quæ omnia notantur in processu à Tabellione. *L. 1. tit. 7. p. 3.*

52 Prima citatio, qua reus monetur, Juris Naturalis est, cum ad ejus defensionem spectet. *Cl. 2. de sentent. & re judic.* & Juri Divino valdè consona est: siquidem Deus noluit Adamum condemnare, ante quam ipsum citaret, & ejus excusationem audiret. *Genes. 3. v. 9. ibi: Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei, ubi es? Qui ait: Vocem tuam audivi in Paradiso, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comidisti?* Et postea sententiam profert. Ferè idem constat ex casu Sodomæ. *Genes. 18. & ut dicitur in Text. in c. Deus omnipotens 20. c. 1. Deus omnipotens, ut nos à precipitate sententiæ prolatione compesceret, cum omnia nuda, & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ, noluit audita judicare, priusquam manifestè agnosceret, quæ dicebantur. Unde ipse ait: Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me opere compleve-*

Tom. I.

rint, an non est ita, sciam. Deus omnipotens, cui nihil est absconditum, sed omnia ei manifesta sunt, etiam antequam fiant, non ob aliud hæc, & alia multa (quæ hic prolizitate vitantes, non inserimus) per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne precipites in discutientis, & judicandis negotiis essemus, & ne mala quorumque prius quisquam præsumat credere, quam probare. Et hac ratione prima citatio non potest ommitti: nec in hoc Princeps, nec Summus quidem Pontifex dispensare valet. *c. 1. de Caus. posses. & propriet. c. 2. c. 4. 3. q. 9. Cl. 2. de Sentent. & re judic.* Nam ut Seneca in *Medea* ait. 2. ajebat: *Qui statuit aliquid parte inaudita altera. Equum licet statuerit, haud æquus fuit.* Idè Alexander Magnus, orante aliquo accusatore, altera manu autem solebat occludere, ut ipsa servaretur reo expertis omnis calumniæ, ut notat *Plutarch. in Alex.* imò, & si Diabolus in judicio compareret, audiendus esset, ut dicunt communiter DD. nisi crimen sit adeò notorium, ut nulla reo supersit defensio ad excusandam poenam, vel culpam: nam tunc absens, & non citatus condemnari potest. *c. 15. c. fin. 2. q. 1.* ubi dicitur, quod manifesta, accusatione non indigent. *c. 5. §. 1. de Appellat. Et sic Apost. 1. Cor. 5. v. 3.* quemdam absentem, & irrequiritum excommunicavit. Nec est necessaria citatio, quando reus in fragranti crimine deprehenditur, nec quando Judex ex officio procedit, nec quando reus est præsens, & paratus est respondere: nec quando periculum est in mora, nec quando non requiritur causæ cognitio. Deindè in causa hæresis possunt recipi testes etiam parte non citata. *c. fin. de Heretic. in 6.* De quibus, & aliis casibus passim agunt DD. extra ipsos tamen citatio præire, & ad judicium supponi debet: & meritò: nam ipsa est quasi lapis angularis, & fundamentum judicii in sensu mox explicando. *§. fin. Inst. de Pona temerè litig.* Hinc processus sine prævia citatione factus est irritus, & nullus, ejusque nullitas quocumque tempore potest opponi, etiam post sententiam revisionis. *Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 3. n. 8. Larrea, Valenz. Pareja, & alii, cum Gonz. in c. 1. de Caus. posses. & propriet. num. 21.*

53 Non solum reus principalis, sed etiam omnes, quorum interest, seu quorum causa agitur, citandi sunt. *L. 47. ff. de Re judic. L. 39. ff. de Adoptione:* quod si reus procuratorem ad litem constituit, post ipsam contestatam, & ipse Procura-

Ff

tor,

tor, cum quo lis agi intelligitur, citandus est. Non tamen possunt citari ascendentes à descendentibus, patroni à libertis, & omnes personæ, quibus debetur ab actoribus reverentia, nisi præcedente iudicis venia, saltem tacita. *L. 4. l. 13. ff. de In jus vocand.* Et licet olim non possent citari Consules, Præfedi, Prætores, Proconsules, neque cæteri Magistratus, qui habebant imperium, & aliquem poterant coercere, & jubere in carcerem duci. *L. 2. ff. de In jus vocand.* sed hodie jam generali consuetudine citantur, & in jus vocantur, quando oportet, coram Magistratibus Superioribus, quod præcipue in nostra Hispania observandum est. *Ob L. 2. tit. 7. p. 3. Greg. Lop. ibid. V. Juez Mayor. Sebastian Ximen. in Concord. jur. in L. 2. ff. de In jus vocand.* Deinde in jus vocare nullus debet Clericum, dum sacra facit, nec eos, qui propter loci religionem inde se movere non possunt, nec eum, qui est impeditus causa Reipublicæ, vel in bello, vel in castris, nec eum, qui uxorem ducit, ipso die nuptiarum, nec Judicem, dum de re cognoscit, nec eum, qui actu apud Prætorum causam agit: neque funus ducentem familiare, justavè mortuo facientem. *L. 2. ff. de In jus vocand. L. 2. tit. 7. p. 3.* ubi plures, referuntur, qui ex justo motivo nequeunt citari. Si ergo nulla justa causa citatum excuset, debet ipse citationi legitimè parere, & coram Iudice se sistere: alias ad instantiam actoris potest, ut contumax puniri. *c. 2. de Dolo, & contum. L. 2. ff. Si quis in jus vocat.* Citatio legitimè à Iudice facta, facit, quod ipse in causa præveniat, nec alii Iudices, quantumvis alias competentes possunt se intrromittere, nec immiscere causæ cognitioni. Ipeque actor tenetur coram eo Iudice litem prosequi. *L. fin. §. 2. C. de In jus vocand.* nec habet potestatem alterum Judicem, etiam alias competentem eligendi. *c. 19. de Foro compet.* & per citationem constituitur citatus, legitimus contradictor; adeò, ut citans, licet alias posset, jam non potest illum repellere, & in hoc Iudex sibi præjudicat. Per citationem perpetuatur jurisdictio delegati. *c. 20. de Offic. deleg.* item inducitur litis pendentia, ita, ut nihil possit jam innovari. *c. 1. & per tot. ut lite pendente.* res etiam sit litigiosa, ac proinde lite pendente alienari non potest. *Cl. 2. Ut lite pendente.* & interrumpitur præscriptio saltem odiosa, ea scilicet, quæ tantum ob negligentiam Domini inducitur. Etiam per citationem prorogatur Iudicis, qui citat, jurisdictio,

adeò, ut coram eo litem prosequi teneatur citatus, etsi postea diversi foro esse cœperit. *L. 7. ff. de Judic. L. 19. ff. de Jurisdic. Prædictos tamen effectus minimè operatur citatio invalida. Cl. 3. de Elect. nisi ex post facto convalescat per comparitionem citati, vel si se pro citato habeat: quia cum in rei favorem sit hæc nullitas introducta, ab eo valet utique renuntiari. *L. 29. C. de Pañis.* Et ob contrariam rationem non combalescit citatio, quæ ex defectu jurisdictionis invalida fuit. De quibus omnibus latè agitur in *Tit. 7. p. 3. Tit. 3. lib. 4. R. C. Et ibid. Greg. Lop. & Aceved. Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 3. & 4. Hevia in Cur. Philip. 1. p. §. 11. & 12.**

TIT. IV.

De Mutuis Petitionibus.

54 **R**econventio est rei conventi adversus actorem, durante conventionis iudicio vicissim sub eodem Iudice, sive Ordinario, sive delegato instituta actio. *C. 3. de Rescript. in 6. L. 22. ff. de Judic. C. 1. h. t. Et Barbos. ibid. n. 5. & Gonz. n. 4. 6. & 9.* Conventio igitur est petitio actoris adversus reum: reconventio est mutua petitio seu actio rei adversus actorem: Hinc ille, qui non potest agere, ut excommunicatus, non potest reconvenire: Sed omnis ille, qui contra aliquem agit ab eo reconveniri potest, si non prohibeatur à Legge non tamen permittitur actori reconvento rursus reum reconvenire, ne procedatur in infinitum. Nec potest quis reconvenire actorem, quando non suo, sed alieno nomine agit, qualis est Procurator, Tutor, vel Curator. Reconventio differt ab exceptione: quia hæc nihil petit, sed tantum intentionem actoris excludit. *L. 2. ff. de Exception.* cum reconventio sit mutua petitio. Etiam differt à compensatione, quia hæc est debiti liquidum, & confessi: reconventio est ejus, quod debetur, sed nondum est confessum, aut certum: estque præparatoria ad compensationem petendam.

55 Reconventio habet locum in quantumque causa non excepta, etiamsi causæ sint diversi generis, v. g. quod causa conventionis sit ex empto, & causa reconventionis sit ex mutuo. *L. 1. §. fin. ff. de Extraordin. cognit.* sive una ex actione reali, alia ex personali procedat, sive utraque sis plenaria, sive summaria sit, *Cl. 2. de V. S.* si verò una sit summaria, &

altera plenaria, & pari passu ambulare possint, una sententia definiuntur: quod si summaria exigat accelerationem: tunc talis reconventio solum effectum prorogandi Iudicis jurisdictionem operabitur, non verò quod simultaneus processus fiat, & una sententia terminentur causa conventionis, & reconventionis. Etiam in causis executivis utrumque locum habet reconventio, siquidem utraque causa potest intra terminum primæ executionis liquidari. Secus si una sit ordinaria, & altera executiva: imò etiam si utraque sit executiva, si reconventio intra terminum primæ executionis nequeat liquidari, admittitur quidem tantum, quoad effectum prorogandi jurisdictionem, non verò quoad effectum impediendi executionem primæ causæ conventionis. *Aceved. in L. 1. tit. 5. lib. 4. R. C. ex n. 68. Didac. Perez. Gonzal. in c. 1. h. t. n. 6.* contra alios. Reconventio autem variis casibus non habet locum. 1. In causa depositi: nam hæc adeò privilegiata est ob bonam fidem, quæ exuberare debet, ut nullam exceptionem, aut compensationem admittat. *c. 2. de Deposit. L. 11. C. eod.* Si verò proponatur, jurisdictionis prorogationem operabitur, non tamen poterit Iudex simul in utraque procedere. 2. In causa spoliæ: nam spoliatus agens iudicio possessorio ante omnia restituendus est. *C. fin. de Ordin. cognit.* 3. in causa appellationis: nam ibi solum iudicatur de sententia lata in prima instantia, & de gravamine illi illato reparando. Hinc cum reconventio in prima instantia non sit proposita, nec in appellatione est proponenda. 4. In causa feudali: nam actor conveniens Vasallum super re feudali coram Domino feudi non potest reconveniri super re allodiali (id est, libera à feudo) coram ipso, siquidem extra causam feudalem, jurisdictione caret. *Gonz. in c. 1. h. t. n. 6.* In causa criminali, si quis est civiliter accusatus, potest reaccusare civiliter actorem: quia tunc illa causa, ut civilis habetur, cum de interesse solum agatur. Accusatus civiliter etiam potest criminaliter accusare actorem: prius tamen de crimine est pronuntiandum quam de causa civili cognoscatur. *L. fin. c. de Ordin. judic.* at verò accusatus criminaliter non potest civiliter reaccusare actorem: siquidem causa criminalis, ut magis principalis silere facit civilem. *L. fin. c. de Ordin. judic.* nec criminaliter accusatus potest reaccusare criminaliter. *c. 2. c. 3. q. 11. L. 5. ff. de Public. judic.* quia non relatione criminis, sed innocentia purgata.

tur reus, potest tamen de majori crimine, vel de connexo cum crimine objecto, vel quando suam, vel suorum injuriam prosequitur, reaccusare criminaliter. *L. 19. c. de His, qui accusar. L. 14. §. 6. ff. de Bonis liberr.* Similiter potest accusatus reaccusare criminaliter, quando Iudex est competens respectu utriusque, præcipue, quando illius criminis objectione reus se à crimine liberat. *L. 4. tit. 1. p. 7. Et ibid. Greg. Lop. Gonz. in c. 1. h. t. n. 12.*

56 Reconventio habet duos effectus. 1. Est prorogatio jurisdictionis ex jure, & sine consensu partium proveniens: ita ut actor reconventus subjiciatur iudici, coram quo ipse agit, nec ipsum licet incompetentem, possit reaccusare. *L. 14. C. de Sentent. & interloc. ibi: Cujus enim in agendo observat arbitrium, eum habere contra se iudicem in eodem negotio* (hoc est lite, vel instantia) non deaignetur. *L. 20. tit. 4. p. 3. ibi: Ca guisada* (id est, justa) *cosa es que despues, que el demandador quiso alcanzar derecho ante este Juez, que ante el lofaga al demandado.* Cessat tamen hæc prorogatio, ac proinde reconventio, quando Iudex, nequidem consentientibus partibus, de causa cognoscere potest: v. gr. si causa reconventionis sit reservata Supremo Principi, vel Iudex sit Laicus, & causa spiritualis sit, respectu cujus incapax est. Quando Clericus coram Iudice Sæculari agit contra Laicum, non potest de crimine coram eo reconveniri, quia de hoc solum Iudex Ecclesiasticus contra Clericum cognoscere valet. *c. 8. de Judic.* Si verò reconventio per modum exceptionis Clerico actori à Laico opponatur in causa civilis coram Iudice Sæculari, cum tunc tantum ad rei defensionem tendat, nec ultra protendatur, absdubio admittitur: quod si reconventio per modum actionis proponatur, *Abb. in c. 4. de Judic. & alii tenent,* quod tunc non potest cognoscere Sæcularis ob ejus incompetentiam respectu Clerici, cum jura absolutè, & generaliter Clericum à iudicio Sæculari eximant. Posset tamen tunc Sæcularium cognoscere, & ejus jurisdictionem prorogari, ac proinde competentem reddi, tenent *Glos. in c. 1. h. t. V. Super. Barb. ibid. n. 4. Felin. Bartol. Bald. & alii,* quod saltem in Nostra Hispania tenendum est *ob L. 57. tit. 6. p. 1. ibi: Mas si el Clerigo demandare alguna cosa al Lego temporal, tal demanda como esta debe ser fecha ante el Juegador Seglar, è si ante quel pleyto se acabasse, el Lego, à quien demanda, quisiere facer otra demanda al Clerigo su demandador,* alii debent responderi.

por aquel mismo juicio, & non se puede escusar por la franqueza, que han los Clerigos por razon de la Iglesia. Et ibid. Greg. Lop. ubi dicitur hanc opinionem communem DD. utriusque juris, & quam approbat antiqua consuetudo. Sed etiamsi Sæcularis adversus Clericum sententiam ferat executio relinquenda est Ecclesiastico, 2. effectus reconventionis est processus simultaneus. Utraque enim causa simul, quoad actus judiciales tractanda est. C. 1. 2. de Ordin. cognitio. & si de utraque simul liqueat eadem sententia terminanda est. C. 1. h. t. ita tamen, ut prerogativa detur actori. Si reconventio in litis exordio proponatur, vel statim per contestationem ante alios actus judiciales, habet utrumque effectum. C. 1. h. t. si verò proponatur post litem contestatam usque ad sententiam definitivam, tunc non processus simultaneus effectum cum damno actoris, sed tantum prorogationem talis reconventio operabitur; arg. C. 3. de Rescript. in 6. Gonz. in C. 1. h. t. num. 7. In nostra Hispania reconventio quoad utrumque effectum potest proponi etiam post litem contestatam, sed tamen intra viginti dies assignatos ad opponendas exceptiones peremptorias, postea verò non admittitur. L. 1. tit. 5. lib. 4. R. C. Et ibid. Aceded. in 60.

TIT. V.

De Litis contestatione.

57 OLIM actor, & reus coram Iudice testes adducebant, & ordinato iudicio dicebant: *Testes estotes*; & hinc nomen arripuit *litis contestatio*. *Teste Carol. Sigon. Gonz. in C. un. h. t. n. 6.* Et hæc quidem est propriè fundamentum, lapis angularis, & basis iudicii. L. 3. tit. 10. p. 3. ibi: *Comenzamiento, è raiz de todo pleyto, sobre que debe ser dado juicio, es quando entran en él por demanda, è por respuesta delante del Judgador. Et ibid. Greg. Lop. Gloss. in C. 27. de Offic. delegat. V. Litis exordium, quamvis citatio, quia est principium actionis. L. 3. C. de Edendo, aliquando latè dicitur principium, & fundamentum litis: at verò propriè loquendo, ipsa citatio, & cetera, quæ præcedunt contestationem litis, dicuntur præparatoria iudicii. *Litis ergo contestatio est petitio actoris in iudicio proposita, & subsequuta responsio rei, animo litigandi. C. un. h. t. L. 2. l. 3. tit. 10.**

p. 3. l. 1. tit. 4. lib. 4. R. C. sive petitio, & responsio per ipsum actorem, & reum, sive per Procuratores, vel Tutores eorum proponatur: vel etiam per advocatos partium. C. 62. de Appellat. sive fiat verbis juxta stylum Curie usitatis, & dicitur *contestatio solemnis*, sive quocumque alio modo fiat, verbo, vel factò animum contestandi litem significante, & dicitur *contestatio simplex*. Quando reus dicit: *negò narrata, ut narrantur, vera esse*: non potest argui de simplici negatione, nec de simplici confessione: sicque evitat poenam statutam negationibus. L. fin. ff. de Rei vindicat. Nec item potest pro confesso, nec pro condemnato haberi. L. un. C. de Confessis. Sed Iure Regio hujusmodi verbis lis contestata intelligitur. L. 3. tit. 10. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. V. Non son Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 7. n. 52. quin obstat, L. 1. tit. 4. lib. 4. R. C. ubi dicitur, quod contestatio debet fieri per verba: *negò, vel confiteor*: potestque fieri liti contestatio non solum in continenti, & præsentè parte, sed etiam ex intervallo, & absente parte fieri valet. L. 2. tit. 4. lib. 4. R. C. potestque fieri tam per affirmationem, quando scilicet, narrationem fateatur reus, opponit tamen exceptionem quod iam solvit debitum: quam per negationem, quando scilicet, simpliciter negat reus, quod actor petit: tamen hæc fiant, ut semper præsumitur (nisi expresse reus protestetur) animo litigandi, & iudicium subeundi. Hinc etiam tacitè fit contestatio, si reus defertur juramentum actori: nam tunc fatetur consensur, esse vera contenta in libello, si actor juret. In nostra Hispania debet lis contestari præcisè per hæc verba *negò, vel confiteor*. L. 1. tit. 4. lib. 4. R. C. l. 10. tit. 3. p. 3. l. 3. tit. 10. p. 3. ubi additur: *Respondiendo el demandado à aquella demanda llanamente: si, ò non: : Otròsi puede responder el demandado, si quisiere negar la demanda, en esta manera, diciendo así: Las cosas, que son puestas en la demanda de mí contendor, niego, que no son así, como él lo recontò. Et ibid. Greg. Lop.* Si reus tanquam Procurator, vel hæres alterius compareat, sufficit ad contestandum, si dicat, quod nescit, nec credit petita sic esse. L. 3. tit. 10. p. 3.

58 Contestatio debet fieri in iure, seu iudicio; arg. L. 4. ff. de Interrogat. & regularitèr est necessaria liti contestatio ad substantiam iudicii, cum sit illius fundamentum. L. 3. tit. 10. p. 3. quo deficientè corrumpit ædificium. L. 26. ff. de Except.

rei iudic. C. 16. l. 1. q. 1. & cum ad jus publicum pertineat non potest à partibus liti contestatio renuntari. L. 38. ff. de Pañis, nec Judicis autoritate valet remitti, imò & ipse Iudex potest partes ad litem contestandam compellere. L. 10. tit. 3. p. 3. ac proinde liti contestatione non præcedente nullus est processus; arg. L. 4. C. de Sentent. & interloc. L. 7. tit. 3. p. 3. l. 2. tit. 16. p. 3. & probat Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 6. n. 2. In iudiciis summariis non est necessaria liti contestatio, cum ad solemnitates Juris Possitivi, non ad Jus Naturale pertineat. Cl. 2. de Verb. signif. Et hac ratione nec requiritur liti contestatio, quando causa agitur coram Principe: nam hic bene potest ordinem iudiciorum sua autoritate supplere: nec in causis appellationali. C. 58. de Appellat. quia durat contestatio facta in prima instantia: nec in causis notoriis, in quibus juris ordo non servatur. C. 21. de Jur. jur. quinimò in ipsis, juris ordo est, ordinem juris non servari. Nec requiritur in causis, ubi non requiritur libellus. Cl. 2. de Verb. signif. In nostra Hispania etiam in causis summariis debet lis contestari. L. 10. tit. 17. lib. 4. R. C. Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 6. n. 7. Liti contestatione de Jure Communis fit post viginti dies post oblatum libellum. *Auth. offeratur, C. h. t. in nostra Hispania intra novem dies ab oblatione libelli est contestanda lis, alias reus pro confesso habetur. L. 1. tit. 4. lib. 4. R. C.* quæ poena licet non servetur apud Regios, & Supremos Iudices, tamen apud inferiores servari debet; ut tenent Covarr. Matienzo, & Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 6. n. 44. & tales dies sunt continui, non utiles, & contestatio non solum de die, sed etiam nocte fieri potest. Aceded. in L. 1. tit. 4. lib. 4. R. C. n. 39. Et potest fieri coram Iudice in loco ubi possit inveniri, vel si Iudex non inveniat, coram Tabellione. L. 2. tit. 4. lib. 4. R. C. Si reus intra novem dies non contestetur litem, potest nihilominus intra viginti dies opponere exceptiones peremptorias. Paz in Praxi, tom. 1. p. 1. temp. 6. n. 29. in causis verò gabellarum lis est contestanda intra tres dies connumerandos à die intimationis libelli reo factæ. L. 5. tit. 7. lib. 9. R. C.

59 Non fit liti contestatio per oppositionem exceptionum à reo factam, sive opponantur exceptiones peremptoriae. C. fin. h. t. in 6. quando, scilicet, intenditur vel nullam unquam fuisse actionem, vel actionem, si quæ competit, extinctam

fuisse debiti solutione, transactione, jure jurando, vel autoritate rei iudicæ: sive declinatoria, sive dilatoria opponantur. Nam per peremptorias non suscipitur iudicium, sed potius, perimi intenditur; per declinatorias Iudex declinat, ac proinde suscipi nequit iudicium. Per dilatorias non intenditur lis moveri, vel amplecti, sed potius differri. Si tamen actor replicet contra exceptionem à reo oppositam, jam fit liti contestatio saltem, quoad exceptionem: imò & lis contestatur quoad rem controversam, quando opponitur exceptio peremptoria, non intendens, vel nullam esse actionem, vel desiisse, quæ erat, sed intendens elidere, & excludere actionem, quæ orta est, & competit. C. 1. h. t. in 6. quia tales exceptiones liti contestationem præsupponunt. *Positiones*, de quibus in C. un. h. t. dicitur, quod per eas non fit liti contestatio: quia nullam continent petitionem, & regularitèr fiunt post liti contestationem; sunt quedam breves narrationes alicujus facti; non juris, saltem communis, licet possint esse juris Municipalis, vel consuetudine introducti. C. 1. de Constit. in 6. Has quidem actor ponit in scriptis, ut ad contrariam pertinentes, petitque, adversarium ad eas respondere, ut se actor ab onore eximat probandi, quod in illis continetur. Reus non respondens, vel non ritè ad eas respondens, pro confesso habetur, si est jussus eis respondere. C. 2. de Confessis. in 6. Si reus eas neget, dicuntur *articuli* illæ ipsæ positiones, & actor eos probare tenetur. Hi etenim articuli in quodam interrogatorio includuntur, & ad ejus tenorem testes examinantur. Tam positiones actoris, quam responsiones rei offeruntur Iudici sub juramento, quo jurant non proponi animo calumniandi, sed suum jus tuendi. C. 2. de Testib. in 6. Et ibid. Gloss.

60 Lite igitur validè contestata (invalida enim liti contestatio nihil operatur. *Auth. offeratur. C. h. t.*) incipit propriè iudicium; arg. L. 7. ff. Rem ratam haberi. l. 7. tit. 3. p. 3. Tunc siquidem instantia currere incipit. L. 13. §. 1. C. de Judic. nec jam possunt opponi exceptiones dilatorie nisi de ipsis ponendis facta sit protestatio, vel nova causa emergerit, vel de novo sciatur. C. 20. de Sentent. & re iudic. nec Iudex potest recusari, nisi causa suspitionis superveniat: quia ex ipso facto litem contestandi partes videntur in eum consentisse. L. 52. ff. de Judic. item actio personalis fit litigiosa. L. 2. C. de Liti-

Litigios. Etiam possessor bonæ fidei per litem contestationem in mala fide constituitur, quoad fructus, quos quidem à die litem contestatæ non lucratur; sed debet illos conservare, & restituere actori, si hic in causa obtineat. *L. 22. c. de Rei vindicat.* Etiam interruptitur præscriptio decem, vel viginti annorum. *L. 26. c. de Rei vindicat.* Et in litem contestatio est efficacior citatio: nam hæc solum facit litigiosam rem controversam in actione reali, & solum interruptit præscriptionem longissimi temporis. Etiam lite contestata actio temporalis perpetuatur usque ad 40. annos à tempore contestationis computandos. *L. fin. C. de Præscript. 30. vel 40. an.* Etiam actiones pœnales ex delictis, vel quasi delictis descendentes transeunt insoludum ad hæredes, ita, ut insoludum possint hæredes delinquentis conveniri, qui lite non contestata solum tenerentur in quantum pervenit ad ipsos per litem contestationem quasi contrahitur inter litigantes: ac proinde nullus potest, altero invito, à lite recedere, nisi velit condemnari, ut temerarius litigator in damna, & expensis adversario refundenda. *§. 1. Inst. de Pana temer. litigant.* Nec jam admittitur mutatio libelli, nec potest revocari Procurator, si renuat, nisi ex iuxta causa. *c. 2. de Procurat. in 6.* nec possunt exigi cautiones, de iudicio sisti, de iudicatum solvi, & de rato; *arg. L. un. C. de Satisfactio.* Hos, & alios effectus contestationis litem afferunt. *L. fin. tit. 10. p. 3. Greg. Lop. ibid. & comm. DD.* & præcipue habetur, quod post litem contestationem, & non antea, procedendum est ad testium receptionem, & ad sententiam definitivam: de quo postea in Titulo sequenti agitur.

61 Qui litem contestari recusat intra novem dies præscriptos à Lege, si fuit personaliter citatus, pro confesso habetur in nostra Hispania. *L. 1. tit. 4. lib. 4. R. C.* debet tamen, saltem de consuetudine, præcedere accusatio contumaciæ facta ab actore, ut reus pro confesso habeatur. Et quidem debet reus pro confesso à Iudice declarari. Nec ante talem declarationem transit ad hæredes poena huius Legis, si forte antea moriatur reus: nec poena huius Legis habet locum in Causis Criminalibus, etiam civiliter intentatis ad hoc, ut pro confesso reus habeatur. De quibus agitur in *tit. 10. p. 2. Et ibid. Greg. Lop. tit. 4. lib. 4. R. C.* Et ibid. *Acer. Gonz. & Barb. in c. un. h. t. Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 6. Hevia in Cur. Philip. p. 1. §. 14.*

TIT. VI.

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.

62 **P**resens Titulus, vel Rubrica cum sensum perfectum habeat, vim Legis obtinet, & pro tali in causarum decisionibus allegari valet. *Gonzalez hic. Oltra, & Almir.* Cum ergo à contestatione litem exordium sumat iudicium, consequens est, ut lite non contestata non possint testes recipi. *c. 62. de Appellat. L. fin. tit. 10. p. 3. l. 2. tit. 16. p. 3. ibi: Los testigos non deben ser recibidos, que el pleyto sea comenzado por demanda, è por respuesta.* multoque minus potest sententia definitiva ferri, cum testes, & sententia circa rem in iudicium deductam versentur, nec lis potest per sententiam finire, si lis non fuit. *L. 83. l. 208. ff. de Reg. jur. ibi: Non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit.* Potest tamen ante litem contestationem, sententia ferri interlocutoria: quia hæc pertinet, & contingit questiones emergentes inter principium, & finem causæ principalis: v. g. an citatio ad reum pervenerit, an reus pro contumaci sit habendus. *c. 70. §. fin. de Appellat.* an citatus sit iurisdictioni citantis subiectus, & aliæ huiusmodi questiones. Ac proinde tunc est necesse, testes recipi, & sententia ferri, etiam lite non contestata ad cursum causæ. *c. 19. de Judic.*

63 Possunt tamen testes recipi lite non contestata. 1. in iudiciis summaris, in quibus de plano proceditur, nec libellus, nec litem contestatio de Jure Communi requiruntur; *arg. L. 2. tit. 16. p. 3.* 2. quando Iudex procedit ex officio ad inquisitionem generalem. *c. fin. §. Sunt, h. t. l. 3. tit. 16. p. 3.* si procedat ad instantiam partis, vel quando ex inquisitione speciali, etiam ex officio procedit, debet prius lis contestari, quam recipiantur testes. 3. cum actor timet, ne inter moras litem contestandam in causa civili, vel criminali civiliter intentata pereat copia probationis ob senium, infirmitatem, profecionem ad bellum, navigationem, diuturnam absentiam testium, vel, oblivionem rei gesta, vel si alia iuxta causa adsit: tunc enim possunt testes, etiam ante litem contestatam, recipi. *c. fin. h. t.*

Et

Et ibid. Barbosa & Gonz. l. 2. tit. 16. p. 3. Quando ergo ex iuxta causam testes ex parte actoris recipiuntur, debet regulariter, si commodè potest, citari reus, ut interesset testium receptioni, & iuramentum ipsi prestare debent; *arg. c. 2. de Testib.* Si verò ex aliqua causa reus non interfuit testium receptioni, debet actor intra annum actionem instituire, vel saltem receptionem testium reo denunciare, cessante iusto impedimento, alias attestaciones non valent, ne forte hoc procuret in fraudem rei, ut progressu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes, vel alia locum habere non possint. *c. fin. h. t. l. 2. tit. 16. p. 3.* Hic quidem annus à principio est utilis, & in progressu continuus, curritque in diebus feriatis. *Glos. in c. fin. h. t. V. Intra annum.* Testibus enim sic examinatis non statim ad sententiam definitivam proceditur: sed eorum depositiones in publicum instrumentum redactæ asservantur, ut publicentur cum depositionibus aliorum testium, qui post litem contestatam recipiuntur. *L. 2. tit. 16. p. 3.* quod si tunc presentes, & valentes sint testes antecedenter recepti, denuò recipi possunt. *Barbos. in c. fin. h. t. n. 5. contra alios.* Et habetur in *L. 2. tit. 16. p. 3. ibi: Pero si aquellos testigos fueren vivos, è los quisiere el demandador aducir en juicio para probar su pleyto, non los puede el demandado desechar, maguer diga, que otra vez fueron recibidos, è non valido su testimonio: porque non gelo hicieron saber fasta un año, assi como dicho es.* In causa verò criminali criminaliter intentata (excepta causa hæresis ob favorem fidei) non possunt lite non contestata testes recipi, etiamsi de eorum morte, vel diuturna absentia timeatur. *Glos. in c. fin. h. t. V. Civiliter: quia satius est impunitum reliqui facinus nocentis, quam innocentem damnare: quam benignissimam sententiam Trajanus protulit certè Hispano Principe dignam. L. 5. ff. de Panis, L. 2. tit. 16. p. 3. ibi: E lo que diximos en esta Ley, que los testigos pueden ser recibidos ante que el pleyto sea comenzado por respuesta: non ha lugar en pleyto de justicia, en que pudiesse venir muerte, è perdimiento de miembro, è echamiento de la tierra. Fuera ende, si el Rey de su officio mandasse facer pesquissa, assi como adelante mostraremos.*

64 Cum in potestate rei non stet conveniri, quando vult, sed quando actor illum velit convenire, & possit actor expectare, & differre dolose agere contra illum, donec testes, qui rei innocentiam possent defendere; essent mortui, absen-

tes, vel oblii rei gesta: hæc ratione potest reus, qui timet litem sibi in posterum movendam in causa criminaliter civili, pœtoria, vel possessoria, testes producere ante litem contestatam, etiamsi non sint senes, valedudinarii, vel abfuturi, ut examinetur ad perpetuam rei memoriam, & sui defensionem. Et sic receptæ attestaciones in perpetuum valent. *c. fin. §. Sunt h. t. L. 4. tit. 16. p. 3.* In causa matrimonii, quando agitur de illius valore, si reus contumaciter absit, possunt ante litem contestationem recipi testes, & si de causa liquido constet, sententia definitiva fertur. *c. fin. §. Porro, h. t.* ob causam favorem, ut conjuges sibi cohabitent, si matrimonium valet: vel separatur, si non valet, ne ipsi peccandi occasio præbeatur. Si verò agatur de adulterio ad separationem tori, vel restitutionem dotis, cum materia sit odiosa; siquidem agitur de præjudicio conjugis accusati, & ipsius matrimonii, quatenus intenditur dissolvi ejus individua societas, non debent testes recipi, nec sententia ferri etiam contra reum contumaciter absentem, quousque lis sit contestata. *c. fin. h. t.* Quando agitur de removendo Prælate electo, quia electio impugnatur tanquam nulla ex defectu formæ, vel personæ, & ipse contumaciter non compareat ad terminum pretemporarium, testes, etiam lite non contestata, recipiuntur, & si de causa liqueat ad sententiam proceditur. *c. fin. Porro, h. t.* Si verò postquam legitime fuit institutus agatur de eo removendo ob crimen, si contumaciter non compareat, excommunicatur. Si contempta censura, intra annum non compareat, contra eum proceditur ad sententiam depositionis, vel privationis. *c. 8. de Dolo, & contum.* eodem modo proceditur cum inferioribus Beneficiariis, saltem cum Curatis. Quando aliquid est notorium, etiam absente adversario, recipiuntur testes: imò & sententia definitiva fertur; *arg. c. 9. de Accusat.* In illis causis, in quibus reus contumax est, non recipiuntur testes ante litem contestatam, sed actor mittitur in honorum rei possessionem custodia causa, vel si non habeat bona, compellitur per censuras ad comparandum. *c. 3. h. t.* Denique quotiescumque negotium est tale, quod facile potest oblivioni tradi, possunt recipi testes, etiam ante litem contestatam ad perpetuam rei memoriam. *L. 4. tit. 16. p. 3. ibid. Greg. Lopez.*

TIT.

TIT. VII.

De Juramento calumnie.

65 **C**alumniari in criminalibus est falsa crimina intendere. *L. 1. §. 1. ff. ad S. C. Turpil.* in civilibus est per fraudem alios litibus vexare, vel negotium frustra actionibus differre. *L. 233. ff. de V. S.* ad has igitur calumnias removendas est introductum juramentum calumnie. Sed quidem non Jure Divino, ut credit *Monach. de Arbitr. lib. 1. q. 20. n. 2. ex 22. Exod. v. 8.* ibi: *Si later jur, Dominus domus applicabitur ad Deos, & jurabit, quod non extenderit manum in rem proximi sui ad perpetranda fraudem.* Sed Jure Positivo, ut tenent DD. com. apud *Gonz. in C. fin. h. t. n. 5.* nec textus Exodi loquitur de juramento calumnie: sed de juramento decisorio, quod præstat, qui rem alterius habuit in custodia: nec etiam de eo loqueretur, aliquid probat, cum illa Lex abolita sit per Christum: Hinc est, quod tale juramentum potest omitti ex Principis dispensatione, & per tacitam partium renuntiationem. *c. 1. §. 1. h. t. in 6.* quia tunc partes sunt in continuo metu, ne juramentum exigatur; ac proinde finis illius obtinetur in calumnie remotione. Non tamen potest expressè renuntiari à partibus. *L. 2. C. h. t.* quia cum sit ob favorem publicum introductum, scilicet, ut omnis calumnia arceatur, & sciatur veritas, & ut compescatur audacia litigantium, non potest à privato renuntiari. *L. 38. ff. de Pænis. c. 12. de Foro compet.* Siquidem renuntiatio expressa invitaret ad liberius calumniandum. *L. 2. §. 4. C. h. t. Aced. in l. 1. t. 6. lib. 4. R. C. n. 2.* Nec à Judice valet remitti. *Aced. in l. 10. tit. 17. lib. 4. R. C. n. 2.* imò nec per consuetudinem potest tolli. *c. 5. h. t.* quia cum talis consuetudo præberet occasionem oculandi veritatem, & calumniis viam aperiret, non videtur rationalis: præcipue cum à jure expressè excludatur. *Barb. in c. 5. h. t. n. 5.* contrarium tamen tenet *Gonz. in c. 5. h. t. n. 5.* Sed adhuc possunt hæc sententiæ conciliari: nam licet non valeat totalitèr tale juramentum tolli, potest aliquomodo moderari, ut de facto contingit in nostra Hispania, & aliis Regnis. Hoc juramentum olim in nostra Hispania dicebatur: *Jura de la manquadra:* quia sicut manus, quæ quadrata est, habet quinque digitos; ita hoc juramentum continet quinque articulos, quos refert

L. 23. tit. 11. p. 3. Et etiam afert *Gloss. in c. 1. h. t.* in his Ver siculis, in quibus continentur partes, quibus tale juramentum constat.

Illud juretur, quod lis sibi juxta videtur.

Et si quaeretur, verum non inficietur.

Nil promittetur, nec falsa probatio detur.

Ut lis tradatur, dilatio nulla petetur.

66 Et quidem hoc juramentum differt,

1. à juramento veritatis, quia hoc est de dicenda veritate, quam jurans scit. Juramentum verò calumnie est credulitatis quo quis jurat, se credere, bonam habere causam.

2. differt à juramento malitiæ: quia hoc solum concernit partem negotii suspectam, itaque est tanquam species, vel pars juramenti calumnie. Ante aut, vel post litem contestatam præstat, & potest exigi toties, quoties est aliqua præsumptio contra partem litigantem. Juramentum verò calumnie concernit totum negotium, & regularitèr semel tantum præstat: & quidem solum post litem contestatam. *L. 23. tit. 11. p. 3.* sed antequam positiones ab actore offerantur. *c. 6. h. t.* Sed si fuit omissum, in qualibet parte præstat ante conclusionem in causa, parte sic petente. *c. 1. h. t. in 6.* Præstat ergo hoc juramentum Authore Judice. *L. 5. §. 14. ff. de Novi oper. nuntiat. coque, & adversario presentibus, tactis Sacris Scripturis, vel Evangeliiis. L. 2. C. h. t.* Sed hodie sufficit apud acta jurare, etiam non tactis, nec propositis Evangeliiis: & præstat in omnibus causis, magnis, vel parvis, ordinariis, vel delegatis, civilibus, vel criminalibus. In capitalibus tamen aliqui reum excusant ab hoc juramento: imò & alii hoc juramentum à causis criminalibus excludunt. Sed quidquid alibi de hoc censendum sit, in nostra Hispania, etiam in causis capitalibus debet fieri. *L. 23. tit. 11. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. Aced. in l. 2. t. 7. lib. 4. R. C. n. 1.* Hodie etiam præstat in causis spiritualibus. *c. 1. §. fin. h. t. in 6.* per quod corrigitur. *c. 2. h. t.* In causa appellationis. *c. 2. h. t. in 6.* quia in secunda instantia alius est Judex, & aliud est Tribunal, & sic in praxi servatur. In causis summaris ex generalitate. *L. 1. C. h. t.* ibi: *In omnibus causis. c. 1. eod.* At verò in notoriis non præstat, quia probatione non indiget; *arg. c. 9. de Accusat.* Si ab alterutra parte hoc juramentum petatur, necessariò præstandum est, & si omitterat annullat processum, in quantum est in favorem recusantis jurare. In nostra Hispania, si tantum semel petatur, & si non præstat non vitiat processum; quos refert

men,

men, & annullat illum, si bis petitum, non præstat. *L. 10. tit. 17. lib. 4. R. C. Et ibid. Aced.* Hoc quidem juramentum præstat actor, & reus: prius tamen jurat actor de eo, quod credat, se bonam causam habere; deinde reus de eo, quod credat, se bono jure actori resistere. *L. 2. C. h. t. l. 23. tit. 11. p. 3.* Procurator verò, si habeat speciale mandatum, non tamen sine illo. *c. fin. h. t. in 6. l. 23. l. 24. tit. 11. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. Aced. in l. 2. tit. 7. lib. 4. R. C. n. 19.* hoc juramentum præstat: & tunc duplex facit juramentum, unum in animam propriam, alterum in animam principalis litigantis, seu suæ partis. Qui nomine alieno agunt, ut Tutores, Curatores, Æconomi, Syndici, Administratores Monasterii, Ecclesie, vel civitatis jurant in animam ipsorum propriam, etiam si speciale mandatum non habeant principalis. *c. 3. c. 4. h. t. Barbos. in c. 3. h. t. n. 4. Aced. in l. 2. tit. 7. lib. 4. R. C. n. 20.* Nec est necesse jurare in personam principalis. *L. 2. §. 2. C. h. t.* & in hoc differunt à Procuratoribus, qui cum speciali mandato, & non sine eo jurant in animam ipsorum. Procurator datus à Judice non tenetur jurare; *arg. c. 24. de Reg. jur. in 6.* ibi: *Quod quisque mandato facis Judicis dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.* Licet Advocati debeant de calumnia jurare. *L. 2. C. h. t.* Hodie ex consuetudine sufficit generale juramentum, quod præstat, cum ad munus postulandi admittuntur.

67 Ab hac juramenti obligatione sunt exempti. 1. Principes, quorum dignitas calumnie suspitionem excludit. 2. Domini feudi cum vassallo, & vassallus cum Domino feudi litigans. 3. Procurator Fisci ex consuetudine. 4. Parentes, & Patroni cum filius, & libertis litigantes ob reverentiam eis à liberis, & libertis debitam. *L. 16. ff. de Jur. jur. secus liberi, vel liberti cum parentibus, vel patronis litigantes: Sed si parentes, vel patroni juramentum decisorium deferant liberis, & libertis, secum in casibus permissis litigantibus, non excusantur prædicti parentes, vel patroni à juramento calumnie præstando. L. 34. §. 4. ff. de Jur. jur. Gonz. in t. fin. h. t. n. 6.* Clericus, sive Religiosus litigans coram Judice Ecclesiastico alieno, indiget licentia Prælati ad juramentum de calumnia præstandum. *c. 1. h. t.* & à fortiori ea indiget, si coram Judice Laico litiget. *c. 22.*

Tom. I.

22. q. 5. quia hoc juramentum judiciale est coactivum, & ideo est necessaria proprii Superioris licentia. Ad juramentum verò extra judiciale, & voluntarium, quod Clericus, cum Laico contrahens, præstat, non est necessaria licentia, quia nulla est coactio, *arg. c. 26. de Jur. jur.* Quod si Clerici, vel Religiosi coram Judice non suo, sive Ecclesiastico, sive Laico sine Superioris licentia jurent, quamvis illicitè faciant, non tamen vitiat processum, vel judicium. *Glos. fin. in c. 1. h. t. Et ibid. Barbos. n. 8.* si verò Clerici, vel Religiosi in causa ipsorum propria coram Judice proprio litigent, possunt jurare per se, vel per Procuratorem. Si verò in causa Ecclesie litigent, quia v. g. sint Prælati, vel Abbates, non tenentur personalitèr jurare, sed possunt hoc facere per syndicum, vel Procuratorem generalitèr ad causas Ecclesie constitutum. *c. 4. c. fin. h. t.* Et cum non deceat, quod Episcopus per se in judicio compareat (siquidem in judicio actor, & reus stare debent, sedente Judice) per Syndicum decentèr comparebit, & per ipsum consequenter jurabit. *c. fin. §. 7. 3.* Sed si causa sit criminalis, vel alia valde gravis, per se illam agat, & personalitèr præstabit juramentum, non tactis, sed tantum propositis Evangeliiis, & manupectoris admota. *c. fin. h. t. l. 24. tit. 11. p. 3.*

68 Quicumque de calumnia jurans, liberatur à calumnia præsumpta. *L. 1. C. h. t.* non tamen liberatur à solvendis litis expensis: quia si verè calumniator sit, ut potest accidere, etiam si de calumnia jurasset, & in expensis condemnandus. *Covarr. Præf. qq. cap. 27. n. 1.* Qui verò juramentum præstare recusat, si est actor, cadit ab instituta actione: si reus, habetur pro confessore. *c. fin. §. 1. h. t. l. 23. tit. 11. p. 3.* non quidem ipso jure, sed post Judicis sententiam. *Auth. Principales. C. h. t.* quam quidem poenam evitant actori, & reus, si ante sententiam præstent hoc juramentum, vel si moriantur ante sententiam declaratoriam: nam tunc eorum hæredes causam prosequi possunt, & debent hoc juramentum præstare, nec prædicta tenentur poena. *L. 29. ff. de Jure. Fisci.* Hanc poenam non incurrit litigantis, quando simul actor, & reus jurare recusant: quia tunc unius damnatio alteri victoriam afferret. 2. Si causa sit criminalis: nam tunc requiruntur probationes clariore luce meridiana; nec aliter potest condemnatio fieri. Et sic reuens, potest compelli jurare per capturam personæ, & indictio-

Gg

nem

nam multæ. 3. Si causa sit spiritualis, v. g. si agatur de beneficio, de decimis, vel de jure patronatus: tunc enim reus jurare recusans habetur pro confesso in sui præjudicium, non autem in actoris favorem, ne detur ingressus vitiosus in beneficium: cum non aliter, quam per Institutionem Canonicam debeat conferri. *L. 1. de Reg. jur. in 6. Acedo. in l. 2. tit. 7. lib. 4. R. C. n. 2. §. 3. 4.* Hæc poena liberatur, si non lens jurare jam perfectè probasset: quia ubi non est probationis necessitas, nec hujus juramenti est necessitas. Hæc etiam poena comprehendit eum, qui renuit juramentum malitiæ præstare, ac proinde in illo articulo, in quo detrectat præstare juramentum malitiæ, vel cadit à causa, vel pro confesso habetur: Nam cum hoc juramentum sit species, vel pars juramenti calumniæ, quidquid jus de illo disponit, etiam de hoc disponere censetur, cum pars continueatur in suo toto. *L. 113. ff. de Reg. Jur. c. 80. eod. in 6.* quamvis aliqui teneant, hanc poenam ad juramentum malitiæ non extendi. Quod satis constat ex generalitate. *L. 23. tit. 11. p. 3. ibi: Ca si el demandador non la quisiesse facer, debedar por quito al demandado; e otrosi si el demandado fuesse rebelde en non facerla, debedo dar por vencido, bien assi como si coneciesse todo aquello, que le demandaba su Contendor.* clarius adhuc habetur in *L. 2. tit. 7. lib. 4. R. C.* Quod si Procurator, vel alius administrator renuat juramentum calumniæ præstare, eorum contumacia non debet Dominis nocere, ut hanc poenam incurrant, ut contra Valensem hic n. 4. & alios tenent communis, & benignior sententia, ex *L. un. §. 2. ff. Si quis jus dicent. ibi: Si Procurator tuus, vel Tutor, vel Curator jus dicenti non obtemperavit, ipse punitur, non Dominus, vel pupillus.* Et quidem ipse Procurator non adietur in ea causa. In nostra Hispania in locum juramenti calumniæ successit juramentum malitiæ in hac forma: *Y juro à Dios, y à esta que esta demanda no pongo de malicia.* Si Procurator jurat, ait: *Y juro à Dios, y à esta Cruz en anima de mi parte, y la mia. Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 4. ex n. 39. & 44. Gonz. in c. fin. h. t. n. 3. Hevia in Cur. p. 1. §. 11. num. 17.*

TIT. VIII.

De Dilationibus.

69 **D**ilatio est illud spatium, vel intervallum, quod ad actum peragendum in judicio actori, vel reo datur. Si à Lege datur, dilatio *Legalis*, dicitur; si à Judice *Judicialis* nuncupatur. Et quidem à Judice datur pro Tribunalis sedente, prævia saltem summaria causæ cognitione, & præsertim utraque parte, & non contradicente. *c. fin. 3. q. 3.* Hæc dilatio hodie ferè arbitraria est: siquidem Juxta negotii, vel personæ qualitate, & aliis circumstantiis potest augeri, vel minui. *l. 24. de Offic. delig.* Sed non debet dilationes nimis longas concedere, ut finis litibus imponatur, nec nimis breves, ne litigatores indefensi reperiantur: Quod si ipsis non datur sufficiens tempus ad comparandum, & etiam ad deliberandum, & advocatos, & peritos consulendos, à Judicis sententia, licet interlocutoria, rectè appellatur, cum gravamen irreparabile continet. *c. 1. h. t.* Possunt tamen Judices dilationes coartare, moderatè tamen. *Trid. sess. 25. de Ref. cap. 10. in fin. ibi: Admonet dehinc Sancta Synodus tam Ordinarios, quam alios quoscunque Judices, ut terminandis causis, quantum fieri poterit brevitate, studeant: ac litigatorum artibus; seu in lites contestatione, seu alia parte judicii differenda modis omnibus, aut termini præfixione, aut competentis alia ratione occurrant.* *L. 1. tit. 6. lib. 4. R. C. ibi: Y los del nuestro Consejo, d el Presidente, y Oidores, ante quien la causa pendiere, puedan abreviar los dichos terminos, y cada uno dellos, acatada la calidad de la causa, y personas, y cantidad, y distancia de los lugares, donde se han de hacer las probanzas, y que no las puedan alargar.* Et hoc debent Judices præ oculis habere, ne lites fiant immortales, & æternæ.

70 Dilationis tempore conquiscit Judicis officium adeo, ut sit ipso jure nullum, quod tunc innovatum fuerit in illo articulo, super quo data est dilatio, nec per partium consensum potest validari: dilatio tamen elapsa potest Juxta ad ulteriora procedere. Dilatio uni parti concessa, licet sit minori, jure speciali per restitutionem in integrum adversus lapsum temporis concessa, alteri litiganti prodest. *L. fin. tit. 8. lib. 4. R. C.* cum in judiciis æqualitatem servari oporteat.

c. 32. de Reg. jur. in 6. adeo, ut nec reus data dilationi renuntiare possit, etiam re integra, quia per ipsam dationem, etiam ad petitionem rei concessam, est jus actori acquisitum, quo invitus non debet spoliari. *Barbos. in c. fin. h. t. n. 7.* Etiam socius Minoris gaudet restitutione minori concessa, quando causa est indivisa, nec potest dividi, secus si dividua sit, ut si datus possit. *Hevia in Cur. Phil. p. 1. §. 16. n. 24.* Dies, in quo terminus conceditur, juxta aliquos in termino computatur; sed non computari tenet praxis Tribunalium teste *Hevia in Cur. p. 1. §. 16. n. 7.* Dilationes, nisi aliud constet, non utiles, sed continuæ sunt, ac proinde dies feriati, sive feriæ sint solemnes, sive repentinæ, nisi vel totam, vel majorem partem dilationis absorbent, in termino dilationis computantur. *L. 3. C. h. t. Hevia in Cur. p. 1. §. 16. n. 8.* Ultimus dies, qui pro termino assignatur cedit in commodum dilationem petentis. *Arg. §. 2. de Inst. de V. O.* unde ultimo adhuc momento rectè comparet, qui dilationem obtinuit, nisi sit dies feriatus, seu non juridicus.

71 Dilationes, quæ in judicio conceduntur, aliqui doctrinæ gratia pro tempore, & effectu, pro quibus conceduntur, solent dividere in dilationes *citatorias, seu expeditorias, deliberatorias, recusatorias, seu declinatorias, probatorias, allegatorias, definitorias, executorias,* quarum natura ex ipsis terminis satis percipitur. Jam ad rem accedamus. Post oblatum ergo actoris libellum, Jure Communi viginti dies reo ad respondendum conceduntur. *Auth. Offeratur. C. de Litis contest.* In nostra tamen Hispania novem dierum dilatio reo conceditur, ut deliberet, si velit liti cedere, vel contendere, & ut actioni respondeat, litemque contestetur. *L. 1. tit. 4. l. 1. tit. 5. lib. 4. R. C.* qui quidem à die notificationis computantur. Et quidem reus ante litem contestationem potest exceptiones dilatorias opponere. *c. 20. de Re judic. l. 9. tit. 3. p. 3.* post litem contestationem potest exceptiones peremptorias opponere, jure quidem communi usque ad definitivam: jure Hispano intra viginti dies à litem contestatione opponendæ sunt. *L. 1. tit. 5. lib. 4. R. C.* Libello rei responsorio porrecto conceditur actori sex dierum dilatio, ut reo respondeat, nisi reus reconventionem, mutuaque petitionem objecerit actori: quia tunc novem dies ei conceduntur. *L. 2. tit. 5. lib. 4. R. C.* Actor intra sex dies replicat rei libello, & intra alios sex dies reus debet producere libellum duplicationis. *L. 2. tit. 5. lib. 4.*

Tom. I.

R. C. Paz. in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 7. & nullus alius libellus postea admittitur in Nostra Hispania, ita ut duo tantum ex parte actoris, & duo itidem tantum ex parte rei porrigantur. Libellorum terminis elapsis, intra sex dies pronuntiat Juxta sententiam interlocutoriam, ut partes ad probationem causæ, si causa probatione indigeat, admittantur. *L. 1. tit. 17. lib. 4. R. C.* olim terminus ad probandum non porrigebatur ultra primam dilationem. *L. 7. ff. de Feriis, & dilation.* postea verò tres dilationes, seu termini concedebantur. *c. 15. de Testib. l. 33. tit. 16. p. 3.* De jure enim civili tempus ad probandum sic moderatur: ut si ex Provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius, quam tres menses indulgeantur; si verò ex continentibus Provinciis, sex menses custodiri justitiæ est: in transmarina autem dilatio novem menses computari oportebit. *L. 1. C. h. t.* Hodie tamen sub una dilatio possunt Judicis arbitrio omnes termini, seu dilationes concedi, dummodo in Nostra Hispania dilatio non extendatur ultra octoginta dies, si causa sit citra montes, nec ultra centum, & viginti, si ultra montes sit. Terminus ultramarinus est sex mensium, & conceditur partibus testis ultra mare habitentibus: debentque partes testes nominare, & intra triginta dies probare, illos testes adfuisse illo facto, vel causi, de quo litigatur. Debetque hunc terminum petens jurare, se non procedere ex malitia, debetque pecuniam deponere arbitrio Judicis sufficientem ad has impensas: à quibus omnibus excusatur, si factum, vel casus, de quo litigatur contigit ultra mare. *L. 1. & seq. tit. 6. lib. 4. R. C.* In Indiis verò major est hic terminus ultramarinus pro distantia Provinciarum. Quarta dilatio, Hispanè quarto plazo nisi ex magna causa dari non debet: v. g. si lapsis primis dilationibus, novæ probationes, exceptiones, vel aliud incidens superveniat. *Arg. L. 11. §. 8. ff. de Interrogat. in jur.* debetque hæc dilationem petens, probare causam, ut concedatur: & insuper jurare, se non petere dolosè talem dilationem. *c. 15. de Testib. Auth. Atqui semel. C. de Probation.*

72 Postquam attestaciones sunt publicatæ nullus alius terminus ad probandum conceditur, nec alii testes possunt præsentari, ne detur locus per juris, & occasio testes corrumpendi. Si verò aliquis ex litigantibus possit, restitutionem ad probandum, petere; quia minor, vel Universitas est, debet intra 15. dies à publi-

Gg 2

ca